

Zestaw łyżek stołowych austriackiej wytwórni Berndorfer Metallwarenfabrik pochodzących ze stargardzkiego hotelu *zum Prinz von Preussen*

Piotr Tarnawski

Muzeum Archeologiczno-Historyczne w Stargardzie
p.tarnawski@muzeum-stargard.pl

Abstrakt

W 2020 r. MAH w Stargardzie zakupiło do swoich zbiorów zestaw sześciu łyżek stołowych. Sztućce są związane z jednym z najstarszych stargardzkich hoteli *zum Prinz von Preussen*. Reprezentują one wyroby platerowane pochodzące z austriackiej wytwórni Berndorfer Metallwarenfabrik.

Abstract

In 2020 The Museum of Archaeology and History in Stargard acquired for its collection a set of six tablespoons. The cutlery is relevant to one of the oldest hotels in Stargard, the *zum Prinz von Preussen* Hotel. They represent silver-plated goods manufactured in Austrian metal goods factory Berndorfer Metallwarenfabrik.

Słowa kluczowe

Stargard, platerowy, sztucce, hotel *zum Prinz von Preussen*, Berndorfer Metallwarenfabrik

Key words

Stargard, silver-plated, cutlery, the *Zum Prinz von Preussen* Hotel, Berndorfer Metallwarenfabrik

---

W roku 2020 do zbiorów Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie (dalej: MAH w Stargardzie) zakupiono od osoby prywatnej zestaw sześciu łyżek stołowych. Wpływ na decyzję o ich zakupie miał wygrawerowany napis umieszczony w dwóch wersach na uchwycie każdej z nich: *Hotel Prinz v. Preussen Stargard Pomm.* W ten sposób po raz pierwszy w zbiorach stargardzkiego muzeum pojawiły się obiekty¹ związane z historią miejscowego hotelarstwa.

Historia hotelarstwa sięga czasów najstarszych szlaków handlowych na Bliskim Wschodzie (kilka tysięcy lat p.n.e.), gdzie stawiano domy zajezdne czyli tzw. *karawan-seraje* odległe od siebie o jeden dzień drogi. W Grecji funkcjonowały *pandoktia*, nato-

---

¹ W zbiorach MAH w Stargardzie znajduje się jedynie ikonografia prezentującą stargardzkie hotele.

miast w starożytnym Rzymie powstawały państwowe gospody. Podróżowano nie tylko w celach handlowych, ale także m.in. religijnych, dyplomatycznych, poznawczych czy też okolicznościowych. W średniowiecznej Europie ich kontynuatorami były hospicja prowadzone przez kościoły i klasztory, karczmy, gospody i zajazdy. Warto dodać, że ówczesni podróżni zatrzymywali się również u znajomych, a bogatsi mieli własne pałace lub dworki. Po raz pierwszy słowa „hotel” użyto w Paryżu. Pierwotnie oznaczało ono pałac lub miejską rezydencję, z czasem stało się określeniem budynku, w którym wynajmowano pokoje i przygotowywano posiłki dla podróżnych². Rozwój obiektów hotelowych przypadł na XIX w., a wpływ miała na to kolej oraz industrializacja.

Te dziewiętnastowieczne procesy nie ominęły także Stargardu. W 1846 r. miasto uzyskało pierwsze połączenie kolejowe ze Szczecinem, a dalej z Berlinem. W 1848 r. wjechał tu pierwszy pociąg z Poznania. W kolejnych dekadach XIX w. Stargard zyskał połączenia kolejowe m.in. z Koszalinem, Kostrzynem i Bydgoszczą³. Natomiast w 1893 r. rozpoczęła się budowa kolei wąskotorowej łączącej miasto z miejscowościami powiatu szadziekiego oraz powiatami ościennymi, sięgającej do Drawska Pomorskiego i Łobza⁴. W czasie budowy pierwszych linii kolejowych budowano także drogi. Powstały m.in. szosy ze Stargardu do Połczyna, Pyrzyce i Suchania. Dzięki kolei wzrósł na nich ruch pasażerski⁵. Gród nad Iną stał się ważnym węzłem kolejowym i drogowym, a rozwijając się gospodarczo i administracyjnie, stał się miejscem docelowym dla coraz większej liczby podróżujących⁶.

W ciągu wieków w mieście powstawały liczne karczmy i gospody ze względu na przechodzące tędy szlaki handlowe. W XIX w. dołączyły do tego grona hotele, a jednym z nich był hotel *zum Prinz von Preussen* (ryc. 1). W tamtym czasie była to popularna nazwa dla tego typu obiektów w różnych niemieckich miejscowościach. Zanim jednak stał się hotelem, najpierw istniał jako *Gasthof zum Prinz von Preussen*, co można tłumaczyć jako gospoda lub zajazd. Najwcześniej, pod taką nazwą, określano go w 1828 r.⁷, a gospodą był co najmniej do 1837 r.⁸ Jako hotel występuje przynajmniej od 1873 r.⁹ Swoją działalność prowadził przy Poststrasse 4–5¹⁰. W okresie swojej działalności był jednym z najpopularniejszych stargardzkich hoteli. Wśród obiektów prowadzących usługi noclegowe hotel ten, jako jeden z dwóch, wymieniany był w pierwszej klasie¹¹. W latach 20. XX w., zachęcał gości m.in. kawiarnią koncertową (ryc. 2), ogródkiem letnim, centralnym ogrzewaniem, oświetleniem elektrycznym i garażem samochodowym¹² (ryc. 3). Hotel w czasie swego istnienia miał kilku właścicieli. Najdłużej zarządzali nim: Friedrich Gast (właściciel przynajmniej od 1873 do ok. 1894 r.), Herman Heldt (wła-

² Adamowicz, Wolak 2004, 19–22; Kraś 2012, 231–214; Ura, Pieprzny 2018, 505–507.

³ Ogiewa-Sejnota, Tarnawski 2017, 9–12.

⁴ Szwałik 2006, 205–207.

⁵ Mielcarek 2010, 303, 306.

⁶ Ogiewa-Sejnota, Tarnawski 2017, 33–44.

⁷ Stargardter Wochenblatt 1828, 8.

⁸ Stargardter Wochenblatt 1837, 14.

⁹ Allgemeiner 1874, 38, 209.

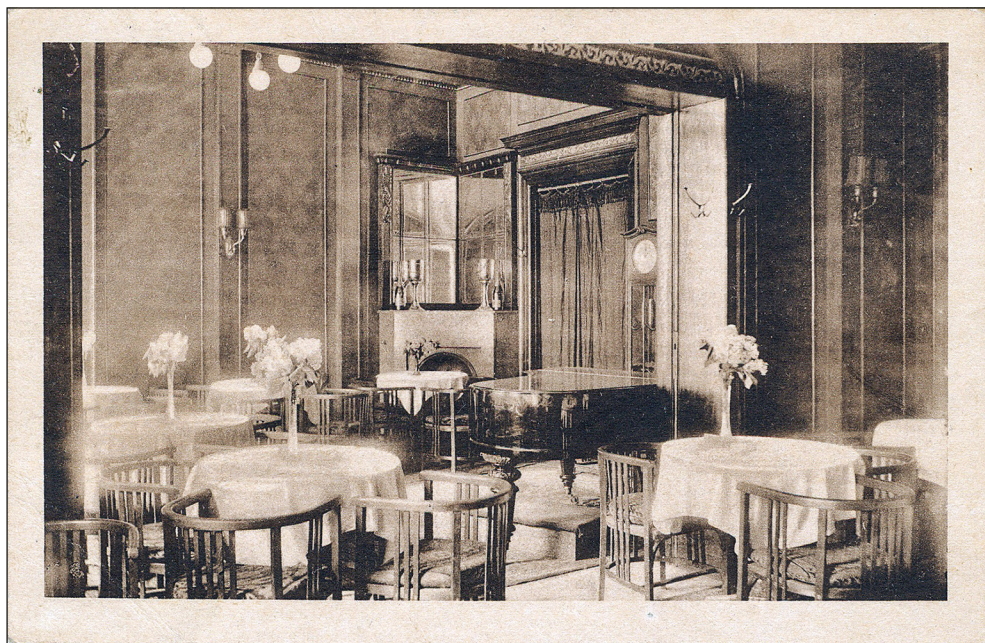
¹⁰ Obecnie ul. Grodzka, dziś w tym miejscu stoi blok mieszkalny nr 10.

¹¹ Allgemeiner 1876, 141.

¹² Schröer 1922, 68.

Ryc. 1. Pocztówka litograficzna przedstawiająca kamienice przy Poststrasse 4–5 (obecnie ul. Grodzka), w których mieścił się hotel zum Prinz von Preussen, 1898 r. Fot. ze zbiorów MAH w Stargardzie

Ryc. 2. Wnętrze kawiarni hotelu zum Prinz von Preussen, 1925 r. Fot. ze zbiorów MAH w Stargardzie

Fernruf
Nr. 5

**Cafe- u.
Weindiele**

Täglich
ersklassiges
Künstler-
Konzert

★

**Hotel zum
Prinz von Preußen**

INHABER M. GROSS

★

Haus I. Ranges

Im Zentrum / Beste Lage
für Geschäftsreisende
Zentralheizung / Elektr.
Licht / Lese-, Schreib-
u. Ausstellungszimmer
Auto-Garage / Gepäck-
wagen am Bahnhof etc.

Sommergarten

Große Gesellschaftssäle

CHARRÉ

Ryc. 3. Reklama hotelu Prinz von Preussen, 1922 r. Wg Schröder 1922

Ryc. 4. Łyżki stołowe w komplecie. Fot. J. Rusnok

Ryc. 5. Rewers łyżek stołowych. Fot. J. Rusnok

Ryc. 6. Zbliżenie na znaki znajdujące się na odwrocie jednej z łyżek. Fot. J. Rusnok

ściciel do ok. 1907 r.) oraz rodzina Gross (właściciel do ok. 1924 r.). W kolejnych latach gospodarze zmieniali się o wiele częściej. W latach 30. XX w. obiekt przeszedł całkowitą renowację¹³. Cały czas natomiast nie zmieniała się jego nazwa.

Omawiane platerowane łyżki hotelowe zostały wyprodukowane przez austriacką wytwórnię Berndorfer Metallwarenfabrik założoną w 1843 r. przez Alfreda Kruppa i Alexandra Schoellera¹⁴. Produkowała ona sztucce na szeroką skalę, realizowała także zamówienia zagraniczne. Była pierwszą austriacką fabryką, w której założono oświetlenie elektryczne, dzięki temu wprowadzono tam pracę na trzy zmiany. Jej odbiorcami były m.in. urzędy, instytucje oraz wojsko. Produkowała także zastawy stołowe do wielu europejskich hoteli i restauracji. Niedźwiedź jako symbol firmy, widniejący również na łyżkach ze stargardzkiego hotelu, pojawił się na cesze od 1891 r. i używany mógł być do 1927 r.¹⁵ Rzeczony komplet sztucców (ryc. 4–5) zawiera sześć łyżek stołowych. Pochodzące z jednego kompletu łyżki są powtarzalne. Każda z nich ma taką samą budowę, tj. głęboki półkolisty czerpak przechodzący łagodnym uskokiem w trzonek, rozszerzający się w dalszej części ku uchwyтови, nieco wygiętemu ku górze. Każdy sztuciec posiada te same znaki wytwórcze, które znajdują się na odwrocie (ryc. 6). Na trzonie w okręgu umieszczony został tzw. zapis liczbowy o numerze 90. Określa on ilość gramów srebra na danym przedmiocie¹⁶. Wśród platerów jest to jedna z najwyższych wartości srebra. Przy uchwycie znajduje się okrągła punca producenta łyżek. W otoku napis antykwą: ART. KRUPP BERNDORF, po środku krocący w lewą stronę niedźwiedź. Obok czterech wybitych punktów tworzących niepełny kwadrat. Na uchwycie w dwóch rzędach wygrawerowany napis: Hotel Prinz v. Preussen/ Stargard Pomm. Wymiary każdego ze sztucców są bardzo zbliżone i wynoszą:

¹³ Stargarder Adressbuch 1935, 8.

¹⁴ Platerowanie polega na pokrywaniu przedmiotów metalowych warstwą srebra. Jego historia rozpoczyna się w 1743 r. w Anglii, gdzie przez przypadek połączono miedź i srebro. W XIX w. razem z postępem technologicznym rozwinęła się na masową skalę produkcja wyrobów platerowanych, w których prym wiodły firmy niemieckie i polskie. Bobrow 1977, 47; <https://ladnydom.pl/budowa/1,167217,17833360,jak-rozpoznac-wartosciowe-platery.html>

¹⁵ <http://history.berndorf.at/>; <https://www.antyki-bronizsze.pl/p/2319>

¹⁶ Benker 1978, 31.

Nr inw.	Długość łyżki	Szer. czerpaka	Szer. uchwytu
MS/S/1366/1	21,1 cm	4,6 cm	2,4 cm
MS/S/1366/2	21,0 cm	4,5 cm	2,4 cm
MS/S/1366/3	21,0 cm	4,5 cm	2,4 cm
MS/S/1366/4	21,0 cm	4,5 cm	2,3 cm
MS/S/1366/5	21,0 cm	4,6 cm	2,4 cm
MS/S/1366/6	21,1 cm	4,6 cm	2,4 cm

Zakupione sztucce są materialnym świadectwem stargardzkiego hotelarstwa do 1945 r. Pochodzą z jednego z najstarszych i najpopularniejszych wówczas obiektów noclegowych w mieście. Potwierdzają także, że już w tamtym czasie hotele posiadały własne znakowane przedmioty, tj. sztucce, talerze itp. Są także przykładami wyrobów platerowanych z końca XIX w. i 1. poł. XX w. Tajemnicą pozostają jednak ich dzieje pomiędzy rokiem 1945 a 2020.

Bibliografia

LITERATURA

- Adamowicz J., Wolak G. 2004. *Jak być hotelarzem?* Kraków.
- Allgemeiner 1874. *Allgemeiner Wohnungs Anzeiger nebst Adress und Geschäfts Handbuch für Stargard i. Pom. auf das Jahr 1874*. R. 6.
- Allgemeiner 1876. *Allgemeiner Wohnungs Anzeiger nebst Adress und Geschäfts Handbuch für Stargard i. Pom. auf das Jahr 1874*. R. 8.
- Benker G. 1978. *Alte Bestecke. Ein Beitrag zur Geschichte der Tischkultur*. München.
- Bobrow R. 1977. *Dawne sztucce*. Warszawa.
- Kraś J. 2012. Usługi hotelarskie w Polsce – dawniej i dziś. *Saeculum Christianum* 19, 213–225.
- Mielcarek A. Stargard jako węzeł transportu drogowego w połowie XIX wieku. *Stargardia* 5, 299–310.
- Ogiewa-Sejnota M., Tarnawski P. 2017. *Para buch... Miasto w ruch. Historia kolei stargardzkiej w XIX i XX wieku*. Stargard.
- Schröer H.H. 1922. *Deutschlands Städtebau Stargard i. Pom.* Berlin-Halensee.
- Stargarder Adressbuch*. 1935. R. 61.
- Stargardter Wochenblatt 4.01.1828. Nr 1.
- Stargardter Wochenblatt 14.01.1837. Nr 4.
- Szwajlik S. 2006. Stargardzka kolej wąskotorowa 1895–2000. *Stargardia* 4, 203–217.
- Ura E., Pieprzny S. 2018. „Cywilizowanie” usług hotelarskich przez administrację. W: J. Korczak (red.), *Cywilizacja administracji publicznej. Księga jubileuszowa z okazji 80-lecia urodzin prof. nadzw. UW dr hab. Jana Jeżewskiego*. Wrocław, 505–524.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

www.antyki-bronisze.pl [dostęp: 14.10.2021].

www.history.berndorf.at [dostęp: 14.10.2021].

www.ladnydom.pl [dostęp: 14.10.2021].